

Η κυπριακή ταυτότητα παραμένει φαίνεται η ανομολόγητη πραγματικότητα του σήμερα στην Κύπρο - και ίσως το κλειδί για το μέλλον της. Αλλιώς δεν θα υπήρχε λόγος για τις υστερίες που παθαίνουν κατά καιρούς διάφοροι (κατά τα άλλα) ευγενείς Ελληνοπαθείς ή Τουρκοπαθείς με αυτό το φάντασμα που λέγεται "νεοκύπριοι" ούτε για την λογοκρισία (σε στυλ ιερής εξέτασης) που επιβάλλουν κατά καιρούς στις κυπροκεντρικές απόψεις. Φαίνεται ότι παρά τις τόσες αναγνώσεις πολλοί Ελληνοκεντρικοί - που θα έπρεπε να ξέρουν περισσότερα - δεν έχουν καταλάβει τον στίχο του Βασίλη Μιχαηλίδη για την *μαλαθρία των ιδεών και της θεωρίας του λαού*:

" Το νιν ανταν να τρωει τη γη, τρωει τη γη θαρκεται
μα παντα τζιηνο τρωεται, τζιαι τζιηνο καταλιεται".

Η κυπριακή ταυτότητα δεν πρόκειται να εξαφανιστεί με την καταπίεση, την λογοκρισία, και την παραπληροφόρηση. Απλά θα μείνει στα υπόγεια για ένα διάστημα. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνούν ότι μιά μέρα αποφασιστικής μεταλλαγής πολλών στον κυπροκεντρισμό, ήταν η 15 Ιουλίου 1974, όταν μερικοί άλλοι έλπιζαν ότι επιβάλλοντας τις γαλανόλευκες με την βία θα έσβηναν την ιστορική μνήμη αυτού του τόπου.

Σ' αυτά τα πλαίσια το άρθρο του κ. Καζαμίας (24-25/08/92) με το οποίο απαντά στις απόψεις του Νεοκυπριακού Συνδέσμου για την εκπαίδευση ήταν μιά ευχάριστη έκπληξη. Πρώτον το άρθρο είχε σοβαρά επιχειρήματα δεμένα με μιά εσωτερική δομή - κάτι στο οποίο δεν μας έχουν συνηθίσει τελευταία οι Ελληνοκεντρικοί που φαίνονται να ικανοποιούνται στην επανάληψη συνθημάτων, αφορισμών και απαιτήσεων να μιλούνε μόνο αυτοί. Και εδώ έγκειται και η δεύτερη έκπληξη: ότι ο κ. Καζαμίας επιζητεί τον διάλογο.

Θεωρώ τα επιχειρήματα του κ. Καζαμίας σημαντικά και πέρα απ' την εκπαιδευτική πολιτική, γι' αυτό θα διευρύνω συνηδειτά τη συζήτηση. Τα επιχειρήματα του είναι μιά εκλεπτισμένη και αναλυτικά προσεγμένη παρουσίαση της Ελληνοκεντρικής άποψης για τη κυπριακή ταυτότητα: ότι, δηλαδή, είναι κάτι το "φτιαχτό" (αντί κάτι το "φυσικό" όπως το έθνος ας πούμε) το οποίο αν γίνει ηγεμονικό θα "επιβληθεί" στον πληθυσμό και θα οδηγήσει στον "αφελληνισμό" κ.ο.κ. Επιπλέον ο κ. Καζαμίας απευθύνει μιά ανοιχτή πρόκληση η οποία αξίζει να απαντηθεί: " Τι είναι η κυπριακή ταυτότητα; "

Το άρθρο που ακολουθεί επιχειρεί να κάνει δύο πράγματα:

- a) Επειδή θεωρώ το άρθρο του κ. Καζαμίας απ' τις καλύτερες εκφράσεις της ελληνοκεντρικής άποψης, κάνω μιά προσπάθεια να το αναλύσω - να αναλύσω τις έννοιες και τις ρητορικές τεχνικές που χρησιμοποιεί

οι οποίες οδηγούν στη παραπλανητική και εκφοβιστική άποψη ότι η κυπριακή ταυτότητα θα "επιβληθεί". Η κεντρική αιχμή του δικού μου επιχειρήματος είναι ότι οι ρητορικές αντιπαραθέσεις στα ελληνοκεντρικά επιχειρήματα στηρίζονται σε μιά ασαφή έννοια που αποφεύγουν μονίμως να προσδιορίσουν - την έννοια του έθνους. Διότι αν αναγκάζονταν να προσδιορίσουν το έθνος σαν πολιτιστική ταυτότητα (με τα σημερινά επιστημονικά δεδομένα και όχι αυτά του 19ου αιώνα) τότε θα αναγκάζονταν να παραδεχτούν ακριβώς το αντίστροφο: είναι η Ελληνική και η Τουρκική εθνική ταυτότητα που εισήχθησαν και επιβλήθηκαν στην Κύπρο - είναι αυτές οι εθνικές ταυτότητες που εκφράζουν το κράτος και την εξουσία σήμερα. Η κυπριακή ταυτότητα αντίθετα είναι γέννημα τών ιστορικών εμπειριών αυτού του τόπου.

- β) Το δεύτερο μέρος του άρθρου προσπαθεί να προσδιορίσει την κυπριακή ταυτότητα σαν συνθετική και εισηγείται ένα πλουραλιστικό μοντέλο συνυπαρξης των πολιτιστικών ταυτοτήτων στην Κύπρο.

Μερικές φορές τα επιχειρήματα που ακολουθούν είναι γραμμένα σε έντονο ύφος. Ο στόχος δεν είναι να θιγεί *καγενας*. Αυτές οι απόψεις προσφέρονται σαν πρόσκληση γιά περαιτέρω διάλογο. Ειλικρινά πιστεύω ότι ο πόλεμος τον οποίο έχουν ανοίξει οι Ελληνοκεντρικοί διανοούμενοι στην κυπριακή ταυτότητα καθυστερεί και δυσκολεύει ένα αναπόφευκτο διάλογο που θα μπορούσε να ήταν πολύ δημιουργικός και γιά τις δύο πλευρές. Η Σαλαμίνα και η Αμαθούντα συνυπήρξαν στην αρχαιότητα και θα συνυπάρχουν στο μέλλον όταν ο Ελληνοκεντρισμός στην Κύπρο αποβάλλει τις εφηβικές ανασφάλειες που του επιβάλουν να πρέπει να τα βλέπει όλα ομοιόμορφα και γαλανόλευκα. Η ζωή είναι πολύ πιο περίπλοκη απ'τα χρώματα μιάς σημαίας.

Μ ε ρ ο ς Α ' : Ο φόβος της κυπριακής ταυτότητας

1) Οι ρητορικές αντιπαραθέσεις: έθνος-κράτος και "τεχνητές" ταυτότητες

Ο κ. Καζαμίας αφού αναγνωρίζει ότι η εθνικιστική προπαγάνδα στην εκπαίδευση δεν συνεισφέρει στην ειρηνική συμβίωση δύο κοινοτήτων με διαφορετικές γλώσσες και θρησκείες θέτει επί τάπητος τρία ασαφή εννοιολογικά ζητήματα (κατά τη γνώμη του) στην ανάλυση του Νεοκυπριακού Συνδέσμου:

- α) Τι είδους κράτος θα στηρίξει το θεσμικό πλαίσιο της συνυπαρξης-συμβίωσης των δύο κοινοτήτων
- β) Ποιά μορφή προώθησης (συναινετική-επιβολή) θα πρέπει να ακολουθήσει η δημιουργία και η εξάπλωση μιάς "νεοκυπριακής" ταυτότητας - υποθέτοντας ότι αυτή η ταυτότητα μπορεί να βοηθήσει στην συνυπαρξη

γ) Τι περιεχόμενο θα έχει αυτή η ταυτότητα;

Λέει χαρακτηριστικά ο κ. Καζαμίας:

"Ρωτάμε λοιπόν τους Νεοκύπριους: Ποιά θα είναι η μη Ελληνική και θα προσθέταμε μη Τουρκική, Κυπροκεντρική "ιστορική μνήμη" που θα επιδιώξει να προάγει και να καλλιεργήσει μέσω του σχολείου και των άλλων ιδεολογικών μηχανισμών του, το νεοσύστατο Κυπριακό κράτος;"

Αυτά τα τρία επιχειρήματα έχουν ένα εσωτερικό δομικό δέσιμο το οποίο οδηγεί στην παραπάνω ερώτηση. Ο στόχος, νομίζω, είναι να καταδειχθεί ότι η κυπριακή ταυτότητα είναι κάτι το φτιαχτό που θα επιβληθεί από την εξουσία (από ένα "τεχνοκρατικό κράτος"). Αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται με διάφορα - γνωστά θα έλεγα - ρητορικά σχήματα αντιπαράθεσης. .

Ας πάρουμε λοιπόν τη ροή των επιχειρημάτων του κ. Καζαμίας. Αφήνοντας ασαφή (απ'τη δική του πλευρά) τον όρο έθνος και την ιστορική διαμόρφωση αυτού του φαινομένου στη Κύπρο (το γεγονός δηλαδή ότι είναι εισαγόμενο και ότι ουσιαστικά επιβλήθηκε στον παραδοσιακό κυπριακό πληθυσμό του 19ου αιώνα) ο κ. Καζαμίας προχωρεί στη διατύπωση της θέσης ότι το κυπριακό κράτος της Ζυρίχης ή της ομοσπονδίας που θα έλθει (κάπως - κάποτε) θα είναι διεθνικό. Αφού δεν θα είναι εθνοκράτος θα είναι τεχνοκρατικό-διαχειριστικό λέει ο κ. Καζαμίας. Εδώ επιχειρήται η πρώτη ρητορική αντιπαράθεση: Εθνος-κράτος σαν δείγμα μιάς φυσικής-ιστορικής εξέλιξης και τεχνοκρατικό κράτος σαν κάτι το ξένο, το αφύσικο, το αναγκαίο. Πίσω δηλαδή στο ευκταίο και το εφικτό. Αυτή η αντιπαράθεση είναι φτιαχτή για δύο λόγους:

- α) υποθέτει ότι το εθνος-κράτος είναι μιά φυσιολογική (χωρίς επιβολή) εξέλιξη και δείχνει να αγνοεί ότι το έθνος κράτος είναι το κατ'εξοχήν τεχνοκρατικό κράτος.
- β) Αποσιωπά το ότι το έθνος δεν είναι η μόνη (και ούτε καν η πιό δημοκρατική) μορφή έκφρασης της συλλογικότητας των πολιτών απέναντι σ'ένα τεχνοκρατικό κράτος. Η έννοια "λαός" είναι και πιό δημοκρατική και πιό εκφραστική της κυπριακής εμπειρίας.

Ο αδιευκρίνηστος τρόπος που χρησιμοποιείται ο όρος έθνος οδηγεί στη δεύτερη ρητορική αντιπαράθεση:

Πώς θα εμπεδωθεί μιά κυπριακή ταυτότητα, ρωτά ο κ. Καζαμίας, και εισηγείται δύο τρόπους-μοντέλα εμπέδωσης με δύο διευκρινιστικά παραδείγματα: το "συναινετικό" με τις ΗΠΑ και το μοντέλο της "επιβολής" με την Τουρκία σαν παράδειγμα. Η επιλογή και η πόλωση ανάμεσα στα δύο μοντέλα δεν είναι τυχαία βέβαια. Το συναινετικό ευκταίο μοντέλο αποδείχτηκε, μας λέει ο κ. Καζαμίας, ουτοπικό - τελικά οι ΗΠΑ δεν έχουν μιά συναινετική ταυτότητα όπως διακυρρήσουν, αλλά μιά λευκοκεντρική που

επιβλήθηκε μέσα από διάφορους μηχανισμούς, στους υπόλοιπους. Αφού αυτό το μοντέλο είναι ανεφάρμοστο λοιπόν πάμε στο άλλο, αυτό της επιβολής - και το παράδειγμα εδώ (καθόλου τυχαία βέβαια) είναι η Τουρκία - η βιαιότητα με την οποία οι νεότουρκοι και ο Αττατουρκ διαμόρφωσαν το Τουρκικό έθνος απ'τα υπολλείματα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Και έτσι δίπλα απ'τον φόβο ότι ένα άψυχο τεχνοκρατικό κράτος θα φτιάξει μιιά πλαστή ταυτότητα προστίθεται τώρα και ο φόβος της "καιόμενης Σμύρνης". Διότι φυσικά ο κ. Καζαμίας θα μπορούσε να επιλέξει οποιοδήποτε άλλο παράδειγμα επιβολής εκτός Τουρκίας. Η τελευταία όμως λειτουργεί σαν σκιάχτρο κινδύνου, "αφελληνισμού" κλπ. Σ'αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και το άστοχο σχόλιο ότι οι "νεοκύπριοι" έχουν προκλητικό όνομα γιατί θυμίζουν τον όρο "νεότουρκοι". Ο κ. Καζαμίας ασφαλώς γνωρίζει ότι οι προσθήκη "νέο" είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του μοντερνισμού και ότι οι πρώτοι διδάξαντες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ήταν οι "νεοέλληνες". Αυτή η λογική και αυτά τα τεχνασματα-αντιπαραθέσεις στη γενικότερη τους μορφή δεν είναι καθόλου άγνωστα τα τελευταία χρόνια στην κυπριακή κοινωνία. Εκφράζουν, θα έλεγα, την νεοεθνικοφροσύνη μετά τον εξευτελισμό της πρωταρχικής της μορφής το 74. Ας εξετάσουμε λοιπόν πιδ προσεχτικά την εννοιολογική ασάφεια και τη ρητορική δομή.

2) Εθνος και Επιβολή. Όποιος κατοικεί σε γυάλινο σπίτι δεν πετάει πέτρα

Το σημείο ταμπού είναι και το κλειδί για την διερεύνηση των ψεύτικων διλημμάτων - το έθνος.

Το έθνος δεν είναι κάτι το αυτονόητο όπως το παρουσιάζει ο κ. Καζαμίας. Το έθνος αποτελεί μία συγκεκριμμένη ιστορικά, πολιτιστική ταυτότητα που αναπτύσσεται στην μοντέρνα εποχή (και ιδιαίτερα τους δύο τελευταίους αιώνες) γύρω από ένα συγκεντρωτικό κράτος (ή την επιθυμία δημιουργίας ή ένωσης με ένα κράτος) και η οποία δημιουργεί την αίσθηση μιάς φαντασιακής κοινότητας σε μιιά ομοιογενή (όσο το δυνατό) κουλτούρα. Θα μπορούσε να αναφέρει κανείς διάφορες ποικιλίες ορισμών του έθνους αλλά τα τρία στοιχεία που υπογραμμίστηκαν πιδ πάνω (συγκεκριμμένο ιστορικό γεγονός, ρεαλιστική ή φαντασιακή ταύτιση με ένα κράτος, ομοιογενοποίηση της κουλτούρας) αποτελούν ιστορικά γεγονότα τα οποία δεν μπορούν πλέον να αμφισβητηθούν. Υπάρχει βέβαια και η μυθολογία των ίδιων των εθνών - ότι είναι βιολογικές κοινότητες λόγω καταγωγής, ότι είναι πολιτιστικές κοινότητες με χιλιετηρίδες ιστορίας κλπ τα οποία δύσκολα πλέον γίνονται αποδεχτά. Η πρόσφατη κοινωνική έρευνα έχει δείξει αρκετά καθαρά ότι ακόμα και τα ιστορικά έθνη της Ευρώπης όπως η Γαλλία (απ'όπου άλλωστε ξεκίνησε, και

η ιδέα του έθνους σαν πολιτιστικής ταυτότητας νομιμοποίησης του Μοντέρνου έθνους-κράτους, μόλις πριν 200 χρόνια) αποτελείται από τουλάχιστον 1/3 απογόνους αλλοδαπών^① και ότι η διαμόρφωση του αγροτικού πλυθησμού απ' τις γλωσσικές, τοπικές, θρησκευτικές τους ταυτότητες στην εθνική ταυτότητα του "Γάλλου" ήταν μιά μακριά διαδικασία που κάλυψε ολόκληρο τον 19ο αιώνα.^②

Όπως εύστοχα το θέτει ο Ernst Gellner:

"Είναι ο εθνικισμός που δημιουργεί τα έθνη και όχι αντίστροφα... Η βασική αυταπάτη του εθνικισμού είναι αυτή... Ο εθνικισμός είναι η γενική επιβολή της υψηλής κουλτούρας (high culture) ενώ προηγουμένως οι λαϊκές κουλτούρες γέμιζαν τις ζωές της πλειοψηφίας και σε μερικές περιπτώσεις ολόκληρου του πληθυσμού. Αυτό σημαίνει τη γενικευμένη διάχυση, μέσω των σχολείων, του ιδιώματος που καλλιεργείται/επιβλέπεται απ' την Ακαδημία, κωδικοποιείται για τις ανάγκες μιάς ακριβούς γραφειοκρατικής και τεχνολογικής επικοινωνίας. [Ο εθνικισμός] καθιερώνει μιά ακρόσωπη και ανώνυμη κοινωνία, όπου το απομωνωμένα, ανταλλάξιμα άτομα κρατιούνται μαζί λόγω αυτής της κουλτούρας που μοιράζονται".^③

Κατά συνέπεια το έθνος-κράτος είναι όχι μόνο ένα τεχνητό δημιούργημα αλλά και το έθνος είναι η κατ'εξοχήν ιδεολογία του τεχνοκρατικού κράτους. Χρησιμοποίησα αυτό το απόσπασμα του Gellner διότι θεωρείται από τους κορυφαίους μελετητές σήμερα στο τομέα της εθνικής συγκρότησης. Θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω και τον Max Weber^④ που παρακολουθώντας την προσπάθεια της Γερμανίας και άλλων ευρωπαϊκών εθνών να συγκροτηθούν σε ενιαία σύνολα στις αρχές του αιώνα, έλεγε τα ίδια. Σήμερα βέβαια έχουμε στοιχεία και έρευνες σχεδόν από όλες τις κοινωνικές επιστήμες που τεκμηριώνουν αυτές τις απόψεις.^⑤

Έκανα αυτή την σχετικά εκτενή αναφορά ελπίζοντας να αποφύγουμε σ' αυτό τον διάλογο τις φαιδρότητες της περασμένης άνοιξης (μετά την επίμαχη εκπομπή του "Χωρίς Πλαίσια" στην οποία εμφανίστηκε) όταν "γέμισε ο τόπος" από "κοινωνιολόγους" που στην άνεση του μονόλογου που τους παρέιχε η λογοκρισία που απαίτησαν και εφάρμοσαν, βάφτιζαν τα κυριώτερα ρεύματα της κοινωνικής επιστήμης "περιθωριακά" και τα ιστορικά γεγονότα "ανιστόρητες απόψεις".

Ας επιστρέψουμε στην ανάλυση του κ. Καζαμιά αν και η αναφορά στην εθνικιστική υστερία της περασμένης άνοιξης δεν ήταν τυχαία. Ήταν ένα δείγμα του πως λειτουργεί το έθνος και δυστυχώς (για την ιστορία του ελληνικού έθνους) μερίδα των Ελλήνων διανοουμένων της Κύπρου.

Το έθνος λοιπόν, δεν είναι φυσικό φαινόμενο - ο κ. Καζαμιάς άλλωστε με τις δύο αναφορές του στην εμπέδωση των εθνικών ταυτοτήτων στις ΗΠΑ και την Τουρκία αναγνωρίζει ότι τα έθνη φτιάχνονται - δεν γεννιούνται οι άνθρωποι με το έθνος στο γενετικό τους κώδικα. Αλλά αν στη Γαλλία έπρεπε να καταπιεστούν οι τοπικές ταυτότητες,

ή έστω να επιβληθεί πολιτιστικά η εθνική ταυτότητα γιατί να αρνιόμαστε ότι κάτι ανάλογο συνέβηκε και εδώ; Οι Ρωμηοί⁽⁶⁾ και οι Μουσουλμάνοι του 19ου αιώνα στη Κύπρο έμαθαν στον 20ο αιώνα δύο εισαγόμενες εθνικές ταυτότητες (την Ελληνική και την Τουρκική). Και αυτός ο διαχωρισμός ενθαρρύνθηκε απ' την πολιτική των Βρεττανών αποικιοκρατών, ασχέτως αν το αρνούνται σήμερα οι εθνικιστές.

Είναι η αποικιοκρατία που μετέτρεψε τα θρησκευτικά (όχι γλωσσικά *η βιοχημ*) μιλλετ σε εθνικές ομάδες διοικητικά.⁽⁷⁾ και σ' αυτό βέβαια ταυτίστηκε με τους παραδοσιακούς θεσμούς εξουσίας (λ.χ. Τη εκκλησιαστική ιεραρχία και τη μουσουλμανική ελίτ) που για δικούς τους λόγους προώθησαν τον διαχωρισμό (όπως η διάλυση της κοινότητας των Λινοβαμβάκων, μιάς αίρεσης που συνδύαζε στοιχεία τόσο του Χριστιανισμού όσο και του Ισλάμ)⁽⁸⁾. Αυτός ο διαχωρισμός που εμφανίζεται σήμερα σαν "φυσικός" ήταν ένα έγκλημα σε βάρος της Κύπρου και του πλούτου της ιστορικής πολιτιστικής της παράδοσης. Οι δύο εθνικές ταυτότητες που εισήχθησαν στην Κύπρο διαχώρισαν ένα πληθυσμό που κατοικούσε για αιώνες σε μικτά χωριά με έντονη πολιτιστική αλληλεπίδραση όπως μαρτυρούν βασικά στοιχεία της κουλτούρας όπως η κουζίνα, η λαϊκή μουσική, η λαϊκή αρχιτεκτονική, οι καθημερινές συνήθειες ή ακόμα και τα στοιχεία θρησκευτικής ανοχής και αλληλοσεβασμού. Ενός πληθυσμού του οποίου η ιστορία 3 αιώνων έχει πολύ περισσότερες στιγμές κοινών ταξικών αγώνων - ανεξαρτήτως θρησκευτικών διαχωρισμών - ενάντια στις ελίτ (1765, 1804, 1833, 1948) απ' ό,τι ενδοκοινοτικών διαμαχών.⁽⁹⁾ Και για *εχρησία, και μηχατισμοί εμπνεδωής των εισαγωγμετων εθνικων ιδεολογιων και* *προβλεπής της άλλης κοινότητας των "φροαιωτιου εχδρου", εθαιζαι καθορισλιμο ποσο ελορ διαχωρισμο.*⁽¹⁰⁾

Επιπλέον οι εισαγόμενες εθνικές ταυτότητες απέτρεψαν το γράψιμο και την κωδικοποίηση της κυπριακής διαλέκτου (η οποία θα μπορούσε να εξελιχθεί σε μιά ελληνογενή αυτόνομη γλώσσα και των δύο κοινοτήτων μιά και την μιλούσαν και Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι). Και είναι ειρωνικό να οδύρονται σήμερα οι Ελληνο-κεντρικοί για την αναζήτηση ή χρήση 3ης γλώσσας (όπως τα αγγλικά) όταν η ιδεολογία τους είναι υπεύθυνη για την καταστροφή της πιθανότητας ανάπτυξης μιάς ενδοκυπριακής (και μάλιστα ελληνογενούς και ομηρικής) γλώσσας. Βέβαια το πιά θλιβερό είναι ο πρακτικός διαχωρισμός που επεβλήθη μετά το 74 και του οποίου οι ρίζες πάνε πίσω στην απώλεια της ευκαιρίας αυτοκυβέρνησης το 1947 (πριν αρχίσουν οι δι-κοινοτικές συγκρούσεις) και στην υπονόμευση της Ανεξαρτησίας και της Δημοκρατίας από το 60 ως το 74. Και το θεωρώ χαρακτηριστικό της νοοτροπίας που δημιουργεί ο εθνικισμός ότι ούτε ένα συγγνώμη δεν έχει ακουστεί για όλα όσα υπόφερε ο τόπος, ούτε καν για τη 15η Ιουλίου.

φτάσαμε όμως εδώ που φτάσαμε. Οι εθνικές ταυτότητες είναι γεγονός

στην Κύπρο. Ένας αιώνας εθνικής ιστορίας και εκπαίδευσης δεν ξεγράφονται και αν έχω επικεντρώσει την ανάλυση μου στην κριτική το έκανα γιά την ισορροπία του ιστορικού απολογισμού μιά και η εθνικιστική υμνολογία είναι καθημερινή λιτανεία. Θα ήταν βέβαια παράβλεψη αν δεν αναφερθούν και τα θετικά, εκμοντερνιστικά στοιχεία που πρόσφεραν οι εθνικές ταυτότητες - και ιδιαίτερα τον αντιαποικιακό αγώνα που αποτελεί και την ηρωική στιγμή του Ελληνοκεντρισμού στην Κύπρο. (Ιδιαίτερα στην περίοδο 1940-60)

3) Η έννοια του "κυπριακού λαού"

Αν μπορούμε να χωρίσουμε την πρόσφατη κυπριακή ιστορία σε 3 περιόδους θα μπορούσαμε να μιλήσουμε

- α) γιά την παραδοσιακή εποχή της συμβίωσης που τελειώνει με τις αρχές αυτού του αιώνα -
- β) με την περίοδο της επικράτησης των εισαγόμενων εθνικών οραμάτων που καλύπτει την περίοδο ως το 60
- γ) και την περίοδο της ανεξαρτησίας και της οριστικής διαμόρφωσης της μοντέρνας κυπριακής ταυτότητας.

Η Κυπριακή τήρηση τάση προσπαθεί να εκφράσει σ' αυτή την περίοδο μιά ενοποιητική ταυτότητα δύο κοινοτήτων που έχουν πιά διαχωριστεί με γραμμές αίματος και που ωθούνται σε χειρότερες αντιπαραθέσεις απ' τον εθνικισμό. Παρά τις συνεχείς τραγωδίες (αποτελέσματα μιάς σχιζοφρενικής κατάστασης όπου ο εθνικισμός εξακολουθούσε να ηγεμονεύει με όνειρα απ' την Αθήνα και την Άγκυρα, σε μιά ανεξάρτητη κοινωνία) έχει δημιουργηθεί και σαν όρος αλλά και σαν ταυτότητα πιστεύω, η έννοια του "κυπριακού λαού". Ο "λαός" υπερβαίνει τις εθνότητες χωρίς να τις εξαλείφει. Ο όρος "λαός" είναι πολιτικός όρος κατ'έξοχην. Αναφέρεται στην συλλογικότητα των πολιτών η οποία είναι η πηγή της κυριαρχίας/εξουσίας. Το κράτος διαχειρίζεται αυτή την εξουσία αλλά ο λαός αποτελεί τον κριτή της τήρησης του κοινωνικού συμβολαίου. Αντίθετα το έθνος μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μιά αφαιρετική έννοια η οποία να προσδιορίσει το κράτος σαν την πηγή και τον εκτελεστή-εφαρμοστή της εξουσίας/κυριαρχίας.

Φυσικά δεν μπορούμε να πάμε πίσω στη Ζυρίχη - ο εθνικισμός και οι μονοδιάστατες εθνικές ταυτότητες που δημιούργησε μας οδήγησαν απ' τον διαχωρισμό της κοινωνίας στον διαχωρισμό του νησιού. Δεν θα εκπλαγόμεν αν διάφοροι ονειρεύονταν ακόμα την διπλή ένωση ή την οριστική διχοτόμηση. Η αγάπη του Ελληνισμού και του Τουρκισμού μπορεί (και το απέδειξε στο παρελθόν) να είναι πάνω απ' την αγάπη αυτού του συγκεκριμένου νησιού και των ανθρώπων του. Δεδομένου του διαχω-

ρισμού μιλάμε πλέον για διζωνική ή δικοινοτική ομοσπονδία. Ο στόχος ωστόσο της αντίληψης για ένα ενιαίο χώρο και λαό, βλέπει στο μέλλον. Η λύση θα είναι απλά το τέλος ενός βίαιου-στρατιωτικού διαχωρισμού. Το όνειρο μιάς ενωμένης Κύπρου (σαν χώρου και σαν ανθρώπων) περνά πάνω απ' τις πληγές που άφησαν δεκαετίες εθνικισμού.

Άρα δεν μιλάμε για κυπριακό έθνος αλλά για λαό - για την ώρα τουλάχιστον. Τα έθνη είναι μονοδιάστατες ενότητες και πολιτιστικές ταυτότητες και η κυπριακή εμπειρία κάθε άλλο παρά μονοδιάστατη είναι. Ο φόβος που δημιουργεί η κυπριακή ταυτότητα είναι διπλός σ' αυτά τα πλαίσια - είναι ο φόβος μιάς πλούσιας ιστορικής παράδοσης που καταπιέστηκε απ' τον εθνικισμό (ο φόβος της μνήμης και του παρελθόντος) και ο φόβος του μέλλοντος, του νέου - μιάς εποχής όπου την ιστορία μας θα την γράφουμε εμείς εδώ και τώρα και όχι άλλοι για μας. Και αυτοί δεν είναι απλά υπαρξιακοί φόβοι. Οι εθνικές ταυτότητες είναι χρήσιμες ιδεολογίες για την εξουσία. Κάποιοι στο όνομα του Ελληνισμού και του Τουρκισμού έχουν εξουσία (πολιτική και πνευματική αν όχι και οικονομική). Κάποιοι λ.χ. σήμερα χρησιμοποιούν τον Ελληνισμό σαν μέθοδο μάρκετινγκ για να χειραγωγούν μερίδα ψηφοφόρων, αναγνωστών, ακροατών κλπ. Η καταπίεση της έννοιας της κυπριακής ταυτότητας, η παραπλάνητική παρουσίαση της σαν αφύσικης, ξένης, περιθωριακής κλπ είναι μιά άμυνα των προνομιούχων όπως θάλεγε και ο Max Weber. Είναι το έθνος που είναι ξένο και εισαγόμενο και το οποίο προωθείται με τόσο πάθος από το κράτος που έφτιαξαν και επανδρώσαν οι () εθνικόφρονες του 60 και από την ελίτ των διανοουμένων που ήρθαν σπουδαγμένοι απ' την Αθήνα και την Άγκυρα. Η κυπριακή ταυτότητα είναι γέννημα αυτής της κοινωνίας, αυτού του χώρου, αυτής της γης. Και αυτοί που την φοβούνται αντιστρέφουν την πραγματικότητα. Είναι ειρωνικό οι Ελληνοκεντρικοί και οι Τουρκοκεντρικοί που προώθησαν μιά πολιτιστική ισοπέδωση των ενδογενών κουλτούρων της Κύπρου να μιλούν για μελλοντική επιβολή της κυπριακής ταυτότητας. Όποιος κατοικεί σε γυάλινο σπίτι, δεν πετάει πέτρες.

Μ ε ρ ο ς Β ' : Ένα πλουραλιστικό μοντέλο για την κυπριακή ταυτότητα

- 1) Εθνική (national) και εθνικιστική (ethnic) ταυτότητα:
Έλληνες, Τούρκοι, Κύπριοι

Η κυπριακή ταυτότητα για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Κύπρου δεν είναι κάτι που θα δημιουργηθεί - είναι ήδη μιά πραγματικότητα. Αυτή την πραγματικότητα την παραδέχονται και πολλοί Ελληνοκεντρικοί οι οποίοι είτε προσπαθούν να εξορκίσουν το φαινόμενο με την καταπίεση, την λογοκρισία είτε το αναφέρουν με έντονα και συχνά παραπλανητικά χρώματα. Χαρακτηριστικό της δεύτερης αντιμετώπισης είναι και η προσφατη ανταπόκριση του Χ.Μιχαηλίδη στην Ελευθεροτυπία των Αθηνών στις 24 Ιουλίου:

" Ο Γιώργος Θεοχάρους είναι από εκείνους (και είναι πολλοί) που πιστεύουν ότι για όλα τα κακά της Κύπρου ευθύνονται οι Έλληνες, κατά πρώτον λόγον, και οι Αγγλοαμερικάνοι κατά δεύτερο. Παραδέχεται δε ανοιχτά ότι εγώ, ως Έλλην, δεν θεωρούμε αδελφος, εν αντιθέσει με κάποιον Τουρκοκύπριο με τον οποίο, λέει, αισθάνεται ότι τον συνδέουν περισσότερα πράγματα."

Θα ήταν βέβαιι πιδ ακριβής ο κ. Μιχαηλίδης (αν ήθελε να δώσει μιά ει-κόνια της κυπροκεντρικής ταυτότητας) αν τόνιζε την αντιπάθεια και προς τον Ελληνοκεντρικό και προς τον Τουρκοκεντρικό εθνικισμό, αλλά το αρθρο του γενικά έχει τα στοιχεία της καρικατούρας και της προ-κατάληψης. Τονίζω απλά το γεγονός ότι αναγνωρίζει το μέγεθος του λαϊκού αισθήματος - "σαν και αυτόν υπάρχουν πάρα πολλοί στην Κύπρο. Τόσοι πολλοί, μάλιστα, που θα ήταν ανοησία μας να μην λάβομε υπόψιν τα όσα λένε, τα όσα πιστεύουν".

Το φαινόμενο της κυπριακής ταυτότητας είναι υπαρκτό και ούτε περιο-ρίζεται σε μιά παράταξη ούτε στη δικιά μας κοινότητα. Άλλωστε είναι ο κύριος Οζκιουρ που δήλωσε προσφατα στην Άγκυρα "Μητέρα Πατρίδα για μένα είναι μόνο η Κύπρος".

Τίθεται βέβαια το ερώτημα τι είδους ταυτότητα είναι η κυπριακή αν δεν είναι εθνική; Όπως ανάφερα και πιδ πάνω ο κύριος πόλος ανα-φοράς της στο συλλογικό επίπεδο είναι ο "κυπριακός λαός", μιά έννοια που περιλαμβάνει και τις δύο κοινότητες. Δεν αποτελεί ωστόσο μόνο πολιτική ταυτότητα - είναι και πολιτιστική. Κατ' αρχήν βρίσκεται σε αντιπαράθεση με την Ελληνική και την Τουρκική εθνική ταυτότητα.

Έχουμε να κάνουμε ουσιαστικά με τρείς ταυτότητες σ' αυτό το νησί - Ελληνική, Τουρκική, Κυπριακή. Οι δύο πρώτες είναι εθνικές (national) η τρίτη θα μπορούσε να αποκαλεσθεί εθνικιστική (ethnic) - ένας όρος που χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια στις κοινωνικές επιστήμες ^{II} για να περιγράψει πολιτιστικές ομάδες, κοινότητες ή υποκοινοπολίτες οι οποίες με βάση κάποια κοινά πολιτιστικά, γεωγραφικά ή ιστορικά

στοιχεία διεκδικούν αυτονομία από το έθνος-κράτος που τις περιβάλλει ή καταπιέζει. Η βασική διαφορά μεταξύ εθνικής (national) και εθνικιστικής (ethnic) είναι δομική - τα έθνη (nations) είναι συγκεντρωτικά πολιτικά και ισοπεδωτικά-ομοιογενοποιητικά πολιτιστικά φαινόμενα ενώ οι εθνικιστικές ομάδες (ethnic groups) διεκδικούν πολιτιστική αυτονομία και πολιτική αποκέντρωση. Στην κυπριακή περίπτωση η κυπριακή ταυτότητα διεκδικεί μιά πολιτιστική αυτονομία απ' τις εθνικές ιδεολογίες των Αθηνών και της Άγκυρας και μιά πολιτική αποκέντρωσης/ανεξαρτησίας απ' τα εθνικά κέντρα. Η κυπριακή ταυτότητα μ' αυτή την έννοια είναι απάντηση στην εξάρτηση και την ομοιογενοποίηση που προώθησαν οι δύο εθνικές ταυτότητες στην Κύπρο.

Είναι αναπόφευκτο, νομίζω, ότι για ένα χρονικό διάστημα αυτές οι τρεις ταυτότητες θα συνυπάρχουν στην Κύπρο. Το θέμα είναι τι ρόλο θα παίξει η κυπριακή ταυτότητα σ' αυτά τα πλαίσια. Εάν συνεχιστεί η καταπίεση και η λογοκρισία γύρω απ' τη κυπριακή ταυτότητα και η καταστροφική διχοτομική λειτουργία του εθνικισμού κατά πάσα πιθανότητα θα εξελιχτεί σε εθνική. Ήδη οι σχέσεις της με την Ελληνική και την Τουρκική είναι ανταγωνιστικές λόγω της αντιμετώπισης της από τους οπαδούς των δύο εθνικών ταυτοτήτων. Αν συνεχιστεί η σημερινή κατάσταση δεν θα μου φανεί καθόλου απίθανο να κλείσει και η κυπριακή ταυτότητα τα σύνορα της απέναντι στον Τουρκισμό και τον Ελληνισμό και συνδυάζοντας τα στοιχεία της πολιτικής ^(χαος) και πολιτιστικής ταυτότητας ^(ethnic gr) να μεταλλαχθεί σε έθνος με μιά δικιά του ιστορική μυθολογία και με πολιτικό στόχο την πλήρη ανεξαρτησία της Κύπρου απ' την Ελλάδα και την Τουρκία. Αυτά τα τελευταία 30 χρόνια ανεξαρτησίας (έστω και περιορισμένης) είναι πιά ένα ιστορικό γεγονός που δεν μπορεί να εξαλειφθεί. Και όσοι ονειρεύονται διπλές ενώσεις και μόνιμες διχοτομήσεις καλά κάνουν να το συνειδητοποιήσουν αν δεν θέλουν να βρεθούν στο μέλλον μπροστά σ' ένα κυπριακό αντι-αποικιακό κίνημα έναντι στις "μητέρες πατρίδες". Οι χώρες της Βαλτικής είχαν μόνο 20 χρόνια αυτόνομου βίου σαν Δημοκρατίες - κράτησαν όμως αυτό το σύντομο βίο στη συλλογική μνήμη για τις δεκαετίες που ακολούθησαν παρά τις διεθνείς συγκυρίες και παρά το όσα έλεγαν η σοβιετική εκπαίδευση και τα ΜΜΕ.

Αντί αυτής της ανταγωνιστικής σχέσης ωστόσο η κυπριακή ταυτότητα θα μπορούσε να διαμορφωθεί σαν ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στις δύο εθνικές ταυτότητες - σαν μιά Μεταμοντέρνα πολιτιστική ταυτότητα που θα συνθέτει τις διαφορές και θα λειτουργεί σαν γέφυρα. Για να λειτουργήσει έτσι θα πρέπει να γίνει ηγεμονική αλλά όχι με την επιβολή (η επιβολή είναι χαρακτηριστικό των εθνών και μόνο αν μεταλλαχθεί

έτσι η κυπριακή ταυτότητα θα λειτουργήσει μ' αυτό τον τρόπο). Το μοντέλο που ταιριάζει στην κυπριακή ταυτότητα όπως αναδεικνύεται από 10,000 χρόνια ιστορία είναι ένα πλουραλιστικό μοντέλο αποδοχής του διαφορετικού σ' ένα μωσαϊκό κουλτούρων.

2) Χαρακτηριστικά της κυπριακής ταυτότητας

As μου επιτραπεί να οριοθετήσω (όπως εγώ βλέπω τουλάχιστον) τις ρίζες της κυπριακής ταυτότητας γιά να δείξω πως το πλουραλιστικό μοντέλο είναι η πεμπουσία της κυπριακής εμπειρίας. Αυτό το μοντέλο δεν αναιρεί τον Ελληνισμό και τον Τουρκισμό σαν πολιτιστικές ταυτότητες - τους αρνείται όμως την ολοκληρωτική επιβολή με την οποία λειτουργούν σήμερα. Και αν όντως ο Νεοελληνισμός θέλει να είναι συνέχεια του του Αρχαίου δημοκρατικού πνεύματος και του "Αγαπάτε Αλληλους" του Χριστιανισμού δεν έχει τίποτα να φοβηθεί. Αν οντως, όπως λέει ο Ν. Ορφανίδης "ο Ελληνισμός υπάρχει στο βαθμό της διανοίξης η επικοινωνίας με τους άλλους"¹² τότε σε μια Κύπρο γεφυρα πολιτισμών ίσως γνωρίσει την δεύτερη αναγέννηση του. Η αρχαία Σαλαμίνα έγινε δεύτερη Αθήνα σε ένα νησί που εκτός από Έλληνες, κατοικούσαν αυτοχθόνες Κυπριοί και φοινικείς. Γιατί λοιπόν να μην μπορεί να επαναληφθεί το αρχαίο μεγαλείο;

Ποια είναι λοιπόν τα συστατικά στοιχεία της Κυπριακής ταυτότητας που εμφανίζονται απ τις κουβεντες του καφενε ως τα κείμενα Ε/Κ και Τ/Κ διανοομενων; Νομιζω ότι μπορούμε να διακρίνουμε 3 βασικά στοιχεία: την πρωταρχική ταύτιση με την Κύπρο σαν ενιαίο γεωγραφικό και ιστορικό χώρο, την οριοθέτηση της Κυπριακής εμπειρίας σαν γεφυρας ανάμεσα στην Ανατολή και την Δύση και την ταύτιση με την Ανεξαρτησία και τους αγώνες για την διατήρηση της.

α) Η πρωταρχική ταύτιση με τον γεωγραφικό χώρο της Κύπρου

Για τους Κυπρίους ο χώρος Κύπρος είναι ιερός και υπεράνω διαφορών γλώσσας ή θρησκείας. Ο τελευταίος ορος που προστέθηκε στο πολιτικό λεξιλόγιο σε αυτό το τομέα είναι ο ορος "κοινή πατρίδα".

Στη γενικότερη έννοια ο όρος εκφράζεται από τον στίχο του Κυριάκου Μάτση:

"Να γιατί δεν γνοιάζομαι αν τη γη αυτή την ζουν Τούρκοι γιά Έλληνες. Εκείνο που έχει αξία είναι να την ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περπατούν πάνω της ελεύθεροι, διαφεντευτές της, κυρίαρχοι της."

Η ιστορική σημασία αυτής της ταύτισης με τον χώρο του νησιού έγκειται σε μιά ολική προσέγγιση της κυπριακής ιστορίας που δεν ακρωτηριάζει την ιστορική εμπειρία γιά να δικαιώσει την apriori θέση ότι η Κύπρος είναι Ελληνική ή Τουρκική. Η Κύπρος ήταν πάντα ένα μωσαϊκό

κουλτούρων. Ο Ηρόδοτος λέει λ.χ. για τις εθνότητες των κυπρίων στην αρχαία Ελλάδα.

"Αυτών των κυπρίων πάλι είναι τόσες οι εθνότητες· άλλοι κατάγονται από την Σαλαμίνα και τις Αθήνες, άλλοι απ' την Ακραδία, άλλοι απ' την Κύνθο, άλλοι απ' την φοινίκη και άλλοι απ' την Αιθιοπία, όπως αυτοί οι ίδιοι οι Κύπριοι λέν". (f3)

Ο γεωργάφος Σκύλαξ τον 4 π.Χ. αιώνα αναφέρει ότι:

"Κατά την Κιλικία είναι η νήσος Κύπρος και οι πόλεις σ' αυτήν οιοεξής: Η Σαλαμίς Ελληνική ... η Καρπασεία, η Κερύνεια, η Λάπηθος των φοινίκων οι Σόλοι... το Μάριον Ελληνικές, η Αμαθούς αυτόχθονες (αρχαίοι κύπριοι). Υπάρχουν και άλλες στο εσωτερικό μη Ελληνικές". (f4)

Ο δε Γ. Λουκάς (ο οποίος είναι Ελληνοκεντρικός) αναφέρει στο λεξικό του

"Μαρτίνος δε ο Κρούτσιος, ο αναμορφωτής των Ελληνικών γραμμάτων εν Γερμανία, λέγει, κατά τον Λακρουά ότι κατά τον 6ο αιώνα μ.Χ. εν Κύπρο ομιλείτο η Ελληνική, η Ιταλική, η Αρμενική, η Χαλδαϊκή και η Αλβανική". (f5)

Ιστορικά η Κύπρος υπήρξε πάντα ένας χώρος πολιτιστικής συνύψξης και αλληλεπίδρασης. Γιατί να μην είναι και οι εμπειρίες των Μαρωνιτών, των Λατίνων, των Αρμενίων και των Λινοβαμβάκων (γιά να αναφέρουμε μερικές κοινότητες μετά το 1000 μ.Χ.) σημαντικές στην αφήγηση, κατανόηση και ερμηνεία της κυπριακής ιστορίας; Δεν ήταν πάντοτε αυτές οι κοινότητες μειοψηφίες του 1-2% ή ανύπαρκτες όπως τώρα οι Αινοβάμβακες (και δεν είναι άσχετοι οι σημερινοί "εθνικοί εχθροί" με τον περιορισμό αυτού του πολιτιστικού πλούτου του νησιού στον 20ο αιώνα).

Το κοινό όλων αυτών των εμπειριών είναι αυτός ο χώρος. Και η κυπριακή ταυτότητα απ' αυτό τον πλούτο αντλεί την ιστορική της δυναμική.

Είναι τα σημάδια αυτής της μνήμης που έκαναν και κάνουν τις εισαγόμενες εθνικές ταυτότητες τόσο επισφαλείς και που γέννησαν απ' τη δεκαετία του 1920 τα πρώτα σημάδια κυπροκεντρισμού με την μορφή της αντίστασης στον εθνικισμό ή τον λαοδικισμό. (16)

β) Η εμπειρία της πολιτιστικής γέφυρας

Η μνήμη ότι η Κύπρος δεν υπήρξε ποτέ μονοδιάστατη ιδιοκτησία μιάς κοινοτητας/ταυτότητας (που εκφράζεται και στη σημερινή θλιβερή εποχή με την παρουσία δύο κατα τα άλλα ομοιόμορφων εθνικών λόγων να επιμένουν ότι η Κύπρος είναι Ελληνική ή Τουρκική) οδηγεί στη συνθετική ταυτότητα του Κύπριου η οποία αντιλαμβάνεται τον εαυτό της σαν γέφυρα ανάμεσα στον Τουρκισμό και τον Ελληνισμό σαν ακραίους πόλους.

Αυτή η σύνθεση που έχει ήδη τους Ε/Κ και Τ/Κ ήρωες της (που σκοτώθηκαν απ' τους εθνικιστές των δύο κοινοτήτων από το 58 ως το 74) μπορεί να αποτελέσει το κομβικό σημείο έλξης γιά να γίνει η Κύπρος μιά πραγματική γέφυρα πολιτισμών ανάμεσα στην Ανατολή και την Δύση. Και ίσως δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η Κύπρος είναι το τελευταίο σημείο σύνδεσης ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, δύο μοντέρνων εθνών-κρατών που γεωγραφικά ήταν γιά αιώνες (απ' την αρχαία εποχή)

ενιαίο πολιτιστικό και πολύ συχνά διοικητικό σύνολο. Όπως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η συμβίωση των σημερινών εχθρών-εθνών στην Κύπρο ήταν γιά αιώνες όχι απλά αρμονική όπως έχουμε αναφέρει αλλά με έντονα παραδείγματα πολιτιστικής αλληλεπίδρασης και κοινών κοινωνικών αγώνων που φτάνουν ως το 1948.

Αυτά τα στοιχεία συνθέτουν την "κοινή μνήμη" και "παράδοση" τα οποία όμως αποκτούν σίγουρα νέο περιεχόμενο στα πλαίσια της ανεξαρτησίας. Γιατί τώρα δεν τίθεται πιά ^{υπό} αυτό ζήτημα της πολιτιστικής συνύπαρξης. Τίθεται και το ζήτημα ότι επιτέλους μετά από 2500 χρόνια αποικιοκρατίας μπορούμε να διεκδικήσουμε μιά θέση στον κόσμο σαν αυτόνομη κοινωνία - μπορούμε να "δημιουργούμε την δικιά μας ιστορία" αντί να μας την επιβάλουν οι άλλοι. Και η εμπειρία της γέφυρας εκτός απ'τη δυνατότητα συνύπαρξης που παρέχει, μας δίνει και την δυνατότητα να δημιουργούμε μέσα απ'την προ(σ)κληση της παρουσίας του άλλου - η ίδια η διαλεκτική των ιστορικών αντιθέσεων μπορεί να δημιουργήσει το "θαύμα" - την Κύπρο σαν πολιτιστικό κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου.

Αυτή, φίλε μου, είναι και η ιστορική δυναμική των λαών για "Εθνοαθροεγγίση" που ευφραίνεται περιωπότερο από την ερωσθαδεια διαφορών ομάδων εθνογεννητικών, αλληλεγγύη, η διοικουμένων για εθνο και ειδική διαγωγή ανάμεσα στις 2 κοινότητες, παρα από τις διακυρήξεις των αρχαίων.

γ) Ανεξαρτησία

Το 1960 αξίζει να εκτιμηθεί γιά αυτό που είναι. Ένα μοναδικό γεγονός στη κυπριακή ιστορία. Για πρώτη φορά μετά από 2500 χρόνια είχαμε την δυνατότητα να αυτοκυβερνηθούμε, Πρέπει βέβαια να σεβαστούμε τις εθνικές ιδεολογίες που κυριάρχησαν στον αντιαποικιακό αγώνα παρά τα ιστορικά τους λάθη (διαχωρισμός, απώλεια ευκαιρίας αυτοκυβέρνησης το 47). Ήταν ιδεολογίες εκμοντερνιστικές και το ότι ήθελαν να προσαρτήσουν την Κύπρο σε άλλο κράτος ίσως να είναι κατανοητό στα πλαίσια των συγκεκριμένων δεδομένων της εποχής. Είναι όμως και αυτά μέρος της κυπριακής ιστορίας και αξίζουν το σεβασμό. Η απαίτηση όμως να είναι αυτοί οι αγώνες υπεράνω κριτικής είναι χαρακτηριστική της αυταρχικής νοοτροπίας του εθνικισμού.

Η ανεξαρτησία όταν έγινε εμπειρικό βίωμα αγκαλιάστηκε απ'την πλειοψηφία των κατοίκων της Κύπρου. Με τους Ε/Κ ήταν φανερό στο ανεξαρτησιακό κίνημα που αναπτύχθηκε γύρω απ'το Μακάριο και ενάντια στη διπλή Ένωση. Και θα ήταν το ίδιο φανερό στους Τ/Κ αν οι εθνικιστές και των δύο πλευρών δεν αλληλοβοηθούνταν στο να τους κλείσουν στα γκεττο της ΤΜΤ. Καθ'όλη την διάρκεια της ανεξαρτησίας, αυτών των

30 χρόνων η διαπίστωση ότι μπορούμε να ζήσουμε ελεύθεροι χωρίς να είμαστε επαρχία κάποιου άλλου κράτους όπως τις προηγούμενες χιλιετιρίδες έχει γίνει υπαρξιακό βίωμα. Το πείραμα της ανεξαρτησίας πέτυχε - όχι μόνο οικονομικά αλλά και πολιτιστικά (στο βαθμό που το άφησε ο εθνικισμός). Θα αναφέρω χαρακτηριστικά το σχόλιο του Κυριάκου Χαραλαμπίδη για το τι ακολούθησε την ανεξαρτησία στον πολιτιστικό τομέα:

" Με την στροφή που σημειώθηκε από τη μέρα της ανακήρυξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, γνωρίσαμε μιά επανάσταση στον πνευματικό τομέα που έχει τις διαστάσεις μιάς ιμπρεσιονιστικής αντίληψης του κόσμου, μιάς δίψας για ζωή, για κίνηση, για δημιουργία που αντιμάχεται στην στατικότητα και το ημίφως της περασμένης εποχής" (47)

Η πραγματική ζωή όμως ήταν διαχωρισμένη από την επίσημη ιδεολογία του κράτους. Το σχολείο, ο στρατός, το κράτος επέμεναν να είναι ελληνικά (ή τουρκικά σους θύλακες) - η ζωή, η πραγματική ιστορική εμπειρία, ήταν κυπριακή. Η κυπριακή ταυτότητα είναι γέννημα αυτής της εμπειρίας και ο λόγος της που αρχισε να διαμορφώνεται μετά το 74 είναι κατ'εξοχήν ανεξαρτησιακός. Και θα γυρίζει πάντα στην περίοδο 60-74 για να αντλεί έμπνευση και οράματα. Και αυτά τα οράματα όπως και τότε, έτσι και τώρα και στο μέλλον θα είναι πλειοψηφικά - το πάθος για μιά ενωμένη (όχι διχοτομημένη) ανεξάρτητη Κύπρο πηγάζει από αυτά. Το ότι σήμερα η φραγελογογία αυτών των οραμάτων (ανεξαρτησία, όχι εθνική διχοτομία) χρησιμοποιείται και από τους εθνικιστές είναι τομίζω χαρακτηριστικό.

3. Ένα πλουραλιστικό μοντέλο

Αυτά τα τρία στοιχεία της κυπριακής ταυτότητας μπορούν όπως είπα και πριν να μεταλλαγούν σε εθνική ταυτότητα. Η μη ύπαρξη κοινής θρησκείας ή γλώσσας δεν εμπόδισε ούτε τους Ελβετούς, ούτε τους Βέλγους, ούτε την πλειοψηφία των Ινδών να ωιώθουν ότι ανήκουν σε ένα έθνος. Αλλά ειλικρινά πιστεύω ότι η πιο χρήσιμη λειτουργία της κυπριακής ταυτότητας θα ήταν ο ρόλος της γέφυρας και η διάχυση ανοχής απέναντι στο διαφορετικό και το ετερογενές και η προώθηση και διαφύλαξη της ανεξαρτησίας.

Αν είναι να αντλήσουμε ένα εκπαιδευτικό μοντέλο από αυτή τη σκιαγράφηση, το μοντέλο όπως είπα θα είναι πλουραλιστικό. Η κυπροκεντρική αντίληψη δεν έχει να φοβηθεί και τη παραμικρή λεπτομέρεια της κυπριακής ιστορίας. Ότι συνέβηκε, ότι γράφτηκε, ότι βιώθηκε σ' αυτό το χώρο μας ανήκει. Σαν μνήμη και σαν υλικό για δημιουργία στο μέλλον. Τα σχολεία δεν πρέπει να πετσοκόβουν την ιστορία για να βολεύουν την ευθύγραμμη αντίληψη του κάθε έθνους. Ας μάθουμε, ή ας σεβαστούμε τουλάχιστον, όλες τις γλώσσες και τις διαλέκτους της Κύπρου. Είναι κακό να ξέρει κανείς Ελληνικά και Τουρκικά και να μην

ντρέπεται να μιλά την κυπριακή διάλεκτο;

Και ας ανοίξουμε τη συζήτηση των ιστορικών αφήγησεων για το παρελθόν. Να παρουσιαστούν τα γεγονότα και οι κυριώτερες θεωρίες για τη δομή της ιστορικής πορείας. Ο πλουραλισμός προϋποθέτει όχι απλά την ανοχή αλλά και την ελευθερία της έκφρασης, της γνώμης, της σκέψης. Ο κ. Καζαμίας έχει δίκιο ότι το συναινετικό μοντέλο αποδείχτηκε μη λειτουργικό στις ΗΠΑ. Δεν αναφέρει όμως ότι το νέο μοντέλο που αναπτύσσεται μετά τη δεκαετία του 60 είναι ακριβώς αυτό - το πλουραλιστικό που δέχεται τη διαφορά και προσπαθεί μέσα απ'το διάλογο να εμπεδώσει την συνύπαρξη και να ερεθίσει δημιουργικές συνθέσεις.

Αν ήταν να διαλέξω ένα σύνθημα για μία κυπροκεντρική εκπαίδευση και πολιτιστική πολιτική θα δανειζόμουν μία κινέζικη φράση (που έκφρασε και μία μικρή πολιτιστική άνοιξη στη Κίνα του 50):

Αφήστε 100,000 λουλούδια να ανθίσουν.

Και επειδή αρκετοί απ'τους νεοεθνικόφρονες διανοούμενους (δεν εννοώ τον κ. Καζαμία που δεν τον γνωρίζω πέραν του συγκεκριμένου κειμένου) ήταν τέως Μαρξικοί ελπίζω να δουν στη φράση ένα χέρι φιλίας. Μπορούν να διαλέξουν τον διάλογο ή την αντιπαράθεση. Ελπίζω να είναι σοφότεροι απ'την περασμένη Άνοιξη - και έτσι πιά κοντά στο πνεύμα των αρχαίων προγόνων που διεκδικούν.

- 1) Gerand Noiviel , Le Creuset fransais , ed. du. Seuil , 1988
- 2) Eugene Weber , Peasants into Frenchmen , Stanford Univ. Preww 1976
- 3) Ernest Gellner , Nations and Nationalism , p. 57 , Cornell uninersity Press , 1983
- 4) Max Weber , structures of power in Essays in sociology , ed. Gerth and Mills . Oxford University Press , 1981
- 5) Βλεπε μεταδομικη ανθρωπολογια και γλωσσικοινωνιολογια των διαλεκτων-
social constructivist and contextualist theories of cultural identity-
νεο-φρουδινες θεωριες για τις σχεσεις του Εγω με τον Αλλο στα πλαίσια του "Εθνικου Λογου" κλπ.
Αναμεσα στα τωσα κειμενα που εχουν κυκλοφορησει αξιζει ιδιατερη μνεια το κλασσικο πια βιβλιο του B. Anderson "Imagined Communities"
- 6) Οι οροι Ρωμιος και Ελληνας παρα την πλαστη ταυτιση που εχουν σημερα αναφερονται σε δυο διαφορετικες πολιτιστικες ταυτοτητες (με αντιστοιχες αναφορες στην Ορθοδοξια και τον αρχαιο πολιτισμο) που συγκρουστηκαν εντονα στην Βυζαντινη περιοδο αλλα και κατα την συγκροτηση του νεοελληνικου εθνους. Θα μπορουσε καποιος να δει στοιχεια αυτης της συγκρουσης στη εγκλησιαστικη διενεξη των 2 Κυριλλων στην Κυπρο στις αρχες του αιωνα.
- 7) Για την φιλελληνικη πολιτικη των Αγγλων οσο η Κυπρος ηταν αιωμα νομικα μερος της οθωμανικης Αυτοκρατοριας (και αρα οι Αγγλοι ηθελαν να ενθαρρυνουν μια ταση απαγκιστρωσης) βλεπε πολιτικη-δηλωσεις Υπουργου Αποικιων Κιμπερλεϋ (διορισμενος απ τον επισης φιλλεληνα Γλαδστων) , τις δηλωσεις Τωρτσιλ το 1907 (και την συνακολογη επιστολη στο Υπουργειο Αποικιων) καθώς και τις δηλωσεις, αντιστασεις και υποσχεσεις του κυβερνητη Στορς πριν την εξεγερση του 1931 . Για την πολιτικη του "διαιρει και βασιλευε" υπάρχουν απειρες αναφορες που θα ηταν περιττο να αναφερθουν εδω.
- 8) Για τον ρολο και την ευθυνη της εγκλησιας και των Χριστιανων ιθυνοτων στη διαλυση αυτης της κοινοτητας (μεγαλο μερος της οποιας προσχωρησε στον Μουσουλμανισμο και "εγιναν" Τουρκοκυπριοι) βλεπε του , ιδιατερα συμπαθους στους Ελληνοκεντρικους , Ελληνα ιστορικου Ψυρουκη στο β' τομο της ^{ιστοριας} Ελλάδας , και την αναφορα του Κωστα Κυρρη στο "Η Κυπρος μεταξυ Ανατολης και Δυσης σημερον" (1964) .
- 9) Βλεπε "History of Cyprus" του G. Hill , "οι σχεσεις Ε/Κ - Τ/Κ" του Μ. Ατταλιδη στο τομο "Κυπρος" των Τενεκιδη - Κρανιδιωτη , το αρθρο "Symbiotic element in the history of the two communities in Cyprus" του Κ. Κυρρη .
- 10) Για την διαδικασια της σταδιακης εξαπλωσης του εθνικισμου των ελιτ και τη διαδικασια "εθνικου διαχωρισμου" (ethnic differentiation) μεσω των μηχανισμων της εκπαιδευσης , της εγκλησιας κλπ. βλ. το αρθρο του Η. Κιτρομιληδη (From coexistence to confrontation : The dynamics of ethnic conflict in Cyprus "στο τομο "Cyprus reviewed") του Μ. Ατταλιδη. Για τους "ιδεολογικους πεθαναγιασμοις και την παιδαγωγικη βια" στη δημοτικη παιδεια βλ. Άννα Φραγκουδαιη , Τα αναγνωστικα βιβλια του Δημοτικου σχολειου , Θεμελιο 1979
- 11) Για κλασσικα κειμενα βλ. "Ethnicity" of Glazer . - Moynihan , and Breakdown of Nations "of Leopold-Kohv for the devolution . Στα συγκεκριμενα ιστορικα πλαίσια θα μπορουσαμε να δουμε και τους ορους "Ελληνοκυπριος" - "Τουρκοκυπριος" σαν πρωιμες μορφες εθνιστικης ταυτοτητας απεναντι στον Ελληνισμο και τον Τουρκισμο.
- 12) Νικος Ορφανιδης , ο Ελληνισμος της Κυπρου και η Νεοελληνικη Ταυτοτητα , σελ. 26 , περιοδικο Συναξη , τευχος 31 .
- 13) Κυριακος Χατζιωαννου , Η Αρχαια Κυπρος εις τας Ελληνικας πηγας Τομος Α , Λευκωσια , σελ. 72-73
- 14) ο.π.
- 15) Γλωσσαριο Γεωργιου Λουια , ειδ. ΚΕΕ , 1979 , σελ. 18

16) Θέσεις ΚΚΚ και εναντίωση στην ελεγκτική αποχή του Εθνικού Συμβουλίου - "Επταβίκοι"

17) Ομιλία του Κ. Χ. "Κυπριακή Λογοτεχνία της Εικοσαετίας (1960 - 80". Αναφέρεται στο βιβλίο "Πολιτική συνάντηση - νεότεροι κυπριοί Ποιητές" εκδόσεις Παρατηρητής .